

УДК 323.2

DOI <https://doi.org/10.32782/2312-1815/2026-23-24>

Тарас Юзьков

ORCID: 0009-0006-8626-637X

ТИПОЛОГІЯ КОРУПЦІЙНИХ ДІЙ ТА ВІДНОСИН В КРАЇНАХ ЦЕНТРАЛЬНО-СХІДНОЇ ЄВРОПИ

Корупція в регіоні ЦСЄ набуває різних форм – від дрібного хабарництва та розкрадання до масштабних схем «захоплення держави» та кумівських призначень. У статті проаналізовано та виокремлено три ключові форми корупції, характерні для посткомуністичних країн регіону: адміністративна корупція на низовому рівні (дрібне хабарництво в повсякденній взаємодії з бюрократією); самозбагачення політичної та адміністративної еліти (привласнення або перерозподіл державних ресурсів через патронаж і кумівство); мережева або системна корупція (олігархічні схеми, які поєднують бізнес і політичні еліти з метою контролю над державними інституціями). Ці категорії проілюстровано на основі порівняльного аналізу корупційних дій та відносин у межах країн регіону ЦСЄ, а саме у Польщі, Румунії та Словаччині. Встановлено, що у Польщі адміністративне хабарництво та патронатні практики зберігаються, однак вони обмежені дією порівняно стійких інституційних механізмів. У Румунії сформувалися потужні мережі політичної корупції, а антикорупційна боротьба набула популістського характеру, особливо після політизації діяльності таких органів, як Національний антикорупційний директорат Румунії (DNA). У Словаччині наслідки непрозорої приватизації 1990-х років спричинили класичні прояви «захоплення держави», зокрема через скандал «Горила», який лише частково було нейтралізовано реформами до останніх неліберальних трансформацій. Попри ці складнощі, досвід кожної з країн свідчить, що узгоджені антикорупційні заходи, які поєднують нормативно-правові реформи «згори» (зокрема вдосконалення системи державних закупівель, декларування активів, забезпечення незалежності судової гілки влади) з громадянським контролем «знизу», здатні поступово послаблювати вплив клієнтелістських мереж і сприяти відновленню інституційної доброчесності. Таким чином, дослідження підкреслює необхідність всебічного й контекстно-чутливого підходу до протидії корупції, що враховує всю складність її проявів у межах запропонованої типології.

Ключові слова: корупція, Центральна-Східна Європа (ЦСЄ), антикорупційна політика, Польща, Румунія, Словаччина, громадянське суспільство, політичні інститути.

Постановка проблеми. Корупція широко визнається однією з головних перешкод на шляху до ефективного врядування, економічного зростання та демократизації в посткомуністичних країнах [12]. У Центральній та Східній Європі спадщина державного соціалізму зі слабким верховенством права, розмитими межами між публічним і приватним секторами та відсутністю ефективного контролю з боку громадянського суспільства, створила сприятливе підґрунтя для поширення рентоорієнтованих практик у перехідний період [8; 10]. У таких умовах державні ресурси часто ставали об'єктом зловживань: зовнішня допомога та інвестиції розподілялися неефективно, державні послуги за принципом наближеності до влади, а політичні повноваження використовувалися для просування приватних інтересів. Дані соціологічних опитувань і міжнародні індекси підтверджують масштаб цієї проблеми. Transparency International послідовно відносить країни Східної Європи до числа найкорумпованіших регіонів світу. Опитування громадської думки регулярно свідчать про те, що громадяни вважають корупцію, особливо в політичній сфері та охороні здоров'я, однією з головних загроз для суспільного добробуту [13; 9]. У цьому контексті вивчення типології корупційних

© Т. Юзьков, 2026

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу (CC BY 4.0)

практик у країнах Центрально-Східної Європи є актуальним та необхідним для формування комплексної аналітичної бази, яка дозволить глибше зрозуміти природу корупції в межах даного регіону.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Серед українських науковців вагомий внесок у вивчення корупційної проблематики зробили М. Мельник, О. Терещук, В. Галуцько, В. І. Возьний, О. Іващук. Зокрема, М. Мельник у монографії «Корупція – корозія влади» досліджує соціальну сутність, тенденції та наслідки корупції, а також пропонує заходи протидії цьому явищу [2].

У контексті проблематики дослідження варто відзначити праці таких зарубіжних авторів, як Р. Карклінс, А. Мунгіу-Піпіді, Д. Кауфманн, М. Беккер, Дж. Хеллман, С. Роуз-Еккерман, Л. Шліфер, Р. Вішні, М. Вахудова, Д. Оттавей, М. Грей. Зокрема, Р. Карклінс у своїй типології корупції в посткомуністичних країнах виокремлює адміністративну, мережеву корупцію та корупцію самозбагачення – підходи, які активно застосовуються у порівняльних дослідженнях [10]. А. Мунгіу-Піпіді аналізує феномен антикорупційного популізму на прикладі Румунії [11], а Д. Кауфманн та Дж. Хеллман вводять поняття «захоплення держави» (state capture), пояснюючи механізми впливу олігархічних мереж на політичні рішення в країнах з перехідною економікою [10].

Мета дослідження полягає в аналізі типології корупційних практик у країнах Центрально-Східної Європи та виявленні особливостей їх прояву.

Матеріал і методи дослідження. Дослідження ґрунтується на порівняльному аналізі корупційних практик у трьох країнах Центрально-Східної Європи – Польщі, Румунії та Словаччині. Як теоретична рамка використовується типологія Р. Карклінс, яка виокремлює три форми корупції: адміністративну низового рівня, корупцію самозбагачення та мережеву корупцію. Емпіричну базу дослідження складають міжнародні індекси (Індекс сприйняття корупції Transparency International), звіти моніторингових органів (GRECO, Freedom House, Механізм співпраці та перевірки ЄС), а також матеріали наукових публікацій та результати соціологічних опитувань. У роботі застосовано такі методи: порівняльно-політологічний – для зіставлення корупційних моделей у трьох країнах; інституційний – для аналізу ролі антикорупційних органів та правових механізмів; якісний аналіз документів – для опрацювання звітів, доповідей і наукової літератури. Часові межі дослідження охоплюють переважно період від початку 2000-х років до 2024 року.

Результати та обговорення. Корупція залишається основною перешкодою для демократичної консолідації та економічного розвитку. Довідковий документ ООН «Про міжнародну боротьбу з корупцією» трактує корупцію як «зловживання державною владою для одержання вигоди в особистих цілях» [15]. Її прояви різноманітні, від щоденних хабарів до системного «захоплення держави» (state capture) політико-бізнесовими групами. Для ефективного протистояння цьому феномену важливо не лише вдосконалювати законодавчу базу чи посилювати діяльність антикорупційних органів, але й глибше осмислити природу самих корупційних практик. В сучасній термінології під корупцією розуміють підкупність тих осіб, котрі займають певні посади з метою отримання вигоди для власного інтересу; при цьому таке явище стосується не лише посадових осіб, але й усіх службовців державних органів влади та управління. Розбіжність визначень у різних авторів пов'язана з тим, що оцінка такого суспільного явища відбувається за різними критеріями, проте спільним є визнання корупції небезпечним суспільним явищем на макрорівні, де вона безпосередньо залежить від сфери суспільного життя, звідки вже здійснюється її класифікація.

Український дослідник О. Терещук виокремлює два аспекти корупції: перший – протизаконне діяння посадових осіб, спрямоване на особисте збагачення; другий – стійка взаємодія владних структур із криміногенним середовищем, де останньому сприяють у протиправній

діяльності шляхом використання державних повноважень. Дослідник вважає другий аспект надзвичайно небезпечним, адже при такій формі вираження корупції відбувається перехід до стійкого функціонування протиправних відносин між владними та криміногенними структурами [3].

Німецький дослідник М. Беккер висунув теорію, згідно з якою індивіди порушують закон не через особливості їхньої мотивації, а тому, що відмінними є вигоди та витрати в конкретній ситуації. Суспільство здатне пристосуватись до умов корупції виходячи з власних мотиваційних аспектів: індивід скоюватиме правопорушення, якщо вигода від такої діяльності перевищуватиме вигоду від законної зайнятості за той самий час [4].

Литовсько-американська дослідниця Расма Карклінс, відома своїми впливовими студіями корупції в посткомуністичних суспільствах, розрізняє в межах регіонів такі типи корупційних дій: адміністративна корупція на низовому рівні (наприклад, звичайний підкуп посадовців); розкрадання активів посадовими особами (наприклад, зловживання державними ресурсами, включаючи фаворитизм і кумівство); мережева корупція (змовний олігархічний контроль над установами). На практиці країн ЦСЄ спостерігається цілий спектр корупційних дій: відкати під час закупівель, патронажний найм, кумівство в судовій системі, конфлікти інтересів та ін. Спираючись на зазначену класифікацію, нижче проаналізовано типологію корупційних проявів у країнах регіону [10].

У Польщі рівень корупції загалом знизився порівняно з 1990-ми роками, однак суттєві проблеми зберігаються. Хабарництво у сфері державних закупівель та управління земельними ресурсами, а також укорінене політичне патронажне призначення залишаються поширеними явищами. Згідно з дослідженням Інституту суспільних справ (2011), у суспільному житті Польщі широко розповсюджені непотизм і кумівство [9]. У звіті Transparency International щодо Національної системи доброчесності також зазначено, що мовчазна згода на непотизм і кумівство є звичним явищем, особливо на рівні політичної еліти. Перші посткомуністичні реформи, зокрема приєднання до Конвенції ОЕСР про боротьбу з хабарництвом у 2000 році, створення Центрального антикорупційного бюро (СВА) у 2006 році та впровадження антикорупційної стратегії у 2002 році, сприяли формуванню міцної нормативно-правової бази. У результаті показники верховенства права та ефективності контролю над корупцією в Польщі покращилися впродовж 2010-х років. Однак корупція в країні й надалі залишається серйозною проблемою: опитування громадської думки засвідчують, що переважна більшість населення вважає корупцію, особливо серед політиків і в системі охорони здоров'я, однією з основних загроз [13].

Попри це, у Польщі продовжують функціонувати спеціалізовані антикорупційні інституції, такі як Центральне антикорупційне бюро (СВА) та Вища контрольно-ревізійна палата, а судова система залишається відносно незалежною та активною. Водночас експерти, зокрема Інститут суспільних справ (2011), підкреслюють, що політичне середовище досі толерує прояви фаворитизму [9]. Кілька останніх реформ були спрямовані на подолання зазначених проблем. У 2013 році уряд посилив законодавство у сфері державних закупівель і запровадив обов'язкове декларування фінансової інформації для державних службовців. Нещодавно правляча партія запровадила внутрішні правила, що забороняють призначення на публічні посади родичів депутатів. Тим часом організації громадянського суспільства, зокрема Transparency Poland та антикорупційні неурядові ініціативи, залишаються активними у ролі наглядових інституцій. У підсумку, корупційний ландшафт Польщі залишається суперечливим: хоча масштабні корупційні змови трапляються рідше, ніж у часи комунізму, дрібне хабарництво, патронатні практики та зловживання політичним впливом усе ще зберігаються [13].

Аналізуючи досвід Румунії, варто зазначити, що ця країна довгий час є однією з найбільш схильних до корупції держав Європи. За часів комунізму, а також у перехідний період

після його падіння, клієнтелізм і фактично «легалізоване» хабарництво були повсюдними явищами. Сьогодні домінуючими формами корупції є масштабна політична корупція та «захоплення» державних інституцій бізнесово-політичними мережами. Політичне життя Румунії часто описують як приклад «антикорупційного популізму в італійському стилі», у якому антикорупційні органи – зокрема, Національний антикорупційний директорат (DNA), створений під тиском ЄС у 2002 році, з часом були політизовані різними політичними тábорами. Як зазначає журнал *Journal of Democracy*, на початковому етапі діяльність DNA була спрямована проти високопосадовців, однак згодом ця структура почала використовуватись як інструмент політичної боротьби, а масове прослуховування виправдовувалось боротьбою з корупцією як «загрозою національній безпеці» [11]. На практиці це означає, що високорівнева корупція, зокрема хабарництво при приватизації, махінації з державними контрактами та зловживання у фінансуванні політичних сил залишається поширеною навіть попри гучні арешти. Кумівство та патронат також глибоко вкорінені в системі: партійні лідери часто призначають лояльних осіб на ключові посади в судовій системі, органах державного управління та регуляторних агентствах. Показово, що за результатами опитування громадської думки в Румунії у 2012 році, значна частина респондентів уже не розглядала кумівство чи патронат як щось незаконне або неприйнятне, а, навпаки, сприймала їх як необхідний механізм виживання в умовах слабого верховенства права [11].

Процес євроінтеграції стимулював створення спеціалізованих антикорупційних органів (зокрема, DNA та антикорупційної прокуратури) та запровадження систем моніторингу, таких як Механізм співпраці та перевірки (CVM) Європейського Союзу. Ці інструменти сприяли переслідуванню десятків високопосадовців – депутатів, міністрів, суддів. Однак зусилля реформаторів неодноразово наштовхувались на жорсткий спротив. Зокрема, у 2017–2018 роках по всій Румунії вибухнули масштабні акції протесту у відповідь на спробу уряду внести зміни до кримінального законодавства, які б послабили відповідальність за корупційні злочини. Громадянське суспільство, мобілізоване за допомогою соціальних мереж і коаліцій громадських активістів, активно вимагало прозорості й притягнення винних до відповідальності. Саме ця хвиля протестів стала причиною відставки тогочасного прем'єр-міністра [6].

Розглядаючи досвід Словаччини, можна побачити поєднання класичних елементів «захоплення держави» (state capture), характерних для постсоціалістичних країн Східної Європи, з впливом організованої злочинності. У 1990-х роках процеси приватизації та політичної трансформації відбувалися в умовах численних порушень і зловживань. У звіті GRECO за 2013 рік було відзначено нездорові зв'язки між політикою та бізнесом у період 1998–2006 років – саме тоді відбувся резонансний скандал «Горила», коли, за свідченнями, мільйони євро відкатів виплачувалися в обмін на доступ до державних контрактів [5]. Після 2010 року були прийняті позитивні зміни: нове законодавство щодо публічних закупівель і розкриття майнових декларацій. Хоча новий уряд ініціював низку розслідувань, включно з парламентським розслідуванням щодо організованої злочинності, реальні результати залишилися обмеженими. Повернення Роберта Фіцо до влади у 2023 році стало поворотним моментом: у короткі терміни він провів централізацію влади, усунув незалежних посадовців, розпустив спеціалізовану антикорупційну прокуратуру і призначив лояльних осіб на ключові пости в правоохоронних органах. Як зазначають спостерігачі, нинішній уряд відкрито робить ставку на політичну лояльність і кумівство, що ставить під загрозу незалежність державних інституцій [7].

Висновки. У країнах Центральної та Східної Європи корупція набуває різноманітних форм. Адміністративна корупція на низовому рівні, розкрадання активів посадовими особами та мережева корупція – три ключові категорії, запропоновані Р. Карклінс, які

дозволяють чітко окреслити характер порушень у межах регіону. Практика свідчить, що ці форми часто співіснують і перетинаються, формуючи складну мозаїку корупційних відносин: від підкupu у повсякденній взаємодії з органами влади до системного «захоплення» державних інституцій політико-бізнесовими альянсами.

Попри спільне історичне тло, посткомуністичну спадщину із ослабленими механізмами стримувань і противаг, ситуація у кожній країні має свої особливості. У Польщі домінують прояви адміністративної та кадрової корупції на фоні відносно стійких інституцій. У Румунії помітна перевага мережевої корупції, що базується на політизованих правоохоронних структурах і елітних групах впливу. У Словаччині спостерігається класична модель «захоплення держави» (state capture) з боку союзів між політичними та бізнесовими інтересами, підкріплена слабкістю судової системи.

Такий рівень системної корупції становить пряму загрозу якості демократичного врядування, підриває верховенство права та довіру громадян до інституцій. Водночас приклади громадського спротиву, юридичних реформ і міжнародного тиску демонструють, що зміни можливі. Досвід регіону переконливо свідчить: ефективна антикорупційна політика має ґрунтуватися на поєднанні інституційного контролю «згори» – через стандарти доброчесності, прозорі процедури та відповідальність посадовців – із активною участю громадянського суспільства «знизу». Лише завдяки комплексному підходу, що охоплює всі три типи корупції, окреслені Карклінс, країни Центральної та Східної Європи зможуть поступово формувати культуру доброчесності, підвищувати стійкість до зловживань владою та забезпечувати справжнє верховенство права як основу демократичного розвитку.

Література:

1. Корупція: теоретико-методологічні засади дослідження / керівник авт. кол. доц. І. О. Ревак. Львів: ЛьвДУВС, 2011. 220 с.
2. Мельник М. І. Корупція – корозія влади (соціальна сутність, тенденції та наслідки, заходи протидії). Київ : Юрид. думка, 2004. 400 с.
3. Терещук О.В. Адміністративна відповідальність за корупційні правопорушення: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / О.В. Терещук; Одеськ. нац. юрид. акад. Одеса, 2000. 177 с.
4. Becker G.S. Crime and Punishment: An Economic Approach // Essays in the Economics of Crime and Punishment / Ed. by G.S. Becker, W.L. Landes. – New York, 1974.
5. Council of Europe, Group of States against Corruption (GRECO). Slovak Republic: Corruption prevention in respect of members of parliament, judges and prosecutors (Fourth Evaluation Round, Second Compliance Report). Council of Europe, 2013. URL: <https://www.coe.int/en/web/greco>
6. Freedom House. Nations in Transit 2022: Romania. Rowman & Littlefield, 2022. URL: <https://freedomhouse.org>
7. Friedrich Naumann Foundation for Freedom. Slovakia under Robert Fico: Path to illiberal democracy? / Barbora Krempaská. Friedrich Naumann Foundation for Freedom, 2024. URL: <https://www.freiheit.org>
8. Hellman J. S., Jones G., Kaufmann D. Seize the State, Seize the Day: State Capture, Corruption, and Influence in Transition. Policy Research Working Paper No. 2444. Washington : World Bank Institute, 2000. 37 p. URL: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=240555
9. Institute of Public Affairs. Standards of Public Life in Poland: Anti-corruption report. Warsaw, 2011. URL: <https://uncaccoalition.org/files/cso-review-reports/year4-poland-report-english.pdf>
10. Karklins R. Typology of Post-Communist Corruption. Problems of Post-Communism. 2002. Vol. 49 (4). P. 22–32. URL: https://providus.lv/article_files/1895/original/03Karklins.pdf
11. Mungiu-Pippidi A. Romania's Italian-Style Anticorruption Populism. Journal of Democracy. 2018. Vol. 29 (3). P. 104–116. URL: <https://www.journalofdemocracy.org>
12. Rose-Ackerman S. Corruption and Government: Causes, Consequences, and Reform. Cambridge : Cambridge University Press, 1999. 266 p. DOI: <https://doi.org/10.1017/CBO9781139175098>

13. Transparency International Polska. National Integrity System: Poland – Executive Summary. Warsaw, 2011. URL: https://images.transparencycdn.org/images/2011_NIS_ExecSummaryPoland_EN.pdf
14. Transparency International Slovensko. National Integrity System: Slovakia – Executive Summary. Bratislava, 2012. URL: <https://www.transparency.sk>
15. United Nations Office on Drugs and Crime. Module 1: What is Corruption and Why Should We Care? Anti-Corruption Training. Vienna, 2023. URL: https://grace.unodc.org/grace/uploads/documents/academics/Anti-Corruption_Module_1_What_Is_Corruption_and_Why_Should_We_Care.pdf

References:

1. Revak, I. O. (Ed.). (2011). Koruptsiia: teoretyko-metodolohichni zasady doslidzhennia [Corruption: theoretical and methodological foundations of research]. LvDUVS [in Ukrainian].
2. Melnyk, M. I. (2004). Koruptsiia – koroziiia vlady (sotsialna sutnist, tendentsii ta naslidky, zakhody protydyi) [Corruption – corrosion of power (social essence, trends and consequences, countermeasures)]. Kyiv: Yuryd. dumka [in Ukrainian].
3. Tereshchuk, O. V. (2000). Administratyvna vidpovidalnist za koruptsiini pravoporushennia [Administrative liability for corruption offences] [PhD dissertation]. Odesa National Law Academy [in Ukrainian].
4. Becker, G. S. (1974). Crime and punishment: An economic approach. In G. S. Becker & W. L. Landes (Eds.), *Essays in the economics of crime and punishment*. New York.
5. Council of Europe, Group of States against Corruption (GRECO). (2013). Slovak Republic: Corruption prevention in respect of members of parliament, judges and prosecutors (Fourth Evaluation Round, Second Compliance Report). Council of Europe. Retrieved from <https://www.coe.int/en/web/greco> [in English].
6. Freedom House. (2022). Nations in Transit 2022: Romania. Rowman & Littlefield. Retrieved from <https://freedomhouse.org> [in English].
7. Friedrich Naumann Foundation for Freedom. (2024). Slovakia under Robert Fico: Path to illiberal democracy? (B. Krempaská). Retrieved from <https://www.freiheit.org> [in English].
8. Hellman, J. S., Jones, G., & Kaufmann, D. (2000). Seize the state, seize the day: State capture, corruption, and influence in transition. Policy Research Working Paper No. 2444. World Bank Institute. <https://doi.org/10.1596/1813-9450-2444> [in English].
9. Institute of Public Affairs. (2011). Standards of public life in Poland: Anti-corruption report. Warsaw. Retrieved from <https://uncaccoalition.org/files/cso-review-reports/year4-poland-report-english.pdf> [in English].
10. Karklins, R. (2002). Typology of post-communist corruption. *Problems of Post-Communism*, 49(4), 22–32. Retrieved from https://providus.lv/article_files/1895/original/03Karklins.pdf [in English].
11. Mungiu-Pippidi, A. (2018). Romania's Italian-style anticorruption populism. *Journal of Democracy*, 29(3), 104–116. Retrieved from <https://www.journalofdemocracy.org> [in English].
12. Rose-Ackerman, S. (1999). *Corruption and government: Causes, consequences, and reform*. Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9781139175098> [in English].
13. Transparency International Polska. (2011). National integrity system: Poland – executive summary. Warsaw. Retrieved from https://images.transparencycdn.org/images/2011_NIS_ExecSummaryPoland_EN.pdf [in English].
14. Transparency International Slovensko. (2012). National integrity system: Slovakia – executive summary. Bratislava. Retrieved from <https://www.transparency.sk> [in English].
15. United Nations Office on Drugs and Crime. (2023). Module 1: What is corruption and why should we care? Anti-Corruption Training. Vienna. Retrieved from https://grace.unodc.org/grace/uploads/documents/academics/Anti-Corruption_Module_1_What_Is_Corruption_and_Why_Should_We_Care.pdf [in English].

Taras Yuzkov. Typology of corrupt actions and relations in Central and Eastern European countries

The article examines the types of corrupt actions and relations in the countries of Central and Eastern Europe. In this region, corruption takes various forms—from petty bribery and embezzlement to large-scale

state capture and nepotistic appointments. This article identifies and analyzes three key forms of corruption characteristic of post-communist countries in the region: administrative (low-level) corruption (petty bribery in everyday interactions with the bureaucracy); elite self-enrichment (misappropriation or redistribution of public resources through patronage and nepotism); and network or systemic corruption (oligarchic schemes linking business and political elites to control state institutions). These categories are illustrated through a comparative analysis of corrupt actions and relationships in three CEE countries: Poland, Romania, and Slovakia. The findings reveal that in Poland, administrative bribery and patronage practices persist, though they are constrained by relatively stable institutional mechanisms. In Romania, powerful networks of political corruption have developed, and anti-corruption efforts have taken on a populist character, especially following the politicization of bodies such as the National Anticorruption Directorate (DNA). In Slovakia, the consequences of opaque privatization in the 1990s led to classical manifestations of state capture, particularly evident in the «Gorila» scandal, which was only partially mitigated by subsequent reforms prior to recent illiberal reversals. Despite these challenges, the experience of each country demonstrates that coordinated anti-corruption measures—combining top-down legal and institutional reforms (such as improvements in public procurement, asset declaration systems, and judicial independence) with bottom-up civic oversight—can gradually weaken clientelist networks and support the restoration of institutional integrity. Thus, the study emphasizes the need for a comprehensive and context-sensitive approach to combating corruption, one that accounts for the full complexity of its manifestations within the proposed typological framework.

Key words: corruption, Central and Eastern Europe (CEE), anti-corruption policy, Poland, Romania, Slovakia, civil society, political institutions.

Відомості про автора:

Юзьков Тарас – аспірант кафедри політології,
Львівський національний університет імені Івана Франка.

Дата першого надходження статті до видання: 19.03.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 12.04.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 27.05.2026